

התקשרות בין קיבוץ למכינה קדם צבאית:

(נכתב ע"י מוריה אילון- שחר)

הקדמה:

בשנים האחרונות מספר רב של קיבוצים מתקשרים עם מכינות קדם צבאיות ונותנים להם בית בקיבוץ. בתנועה הקיבוצית ובאגף צעירים ומעורבות בחברה במיוחד, מעודדים את הקיבוצים לאמץ פרויקטים חברתיים בכלל ומכינות קדם צבאיות בפרט בחצר הקיבוץ.

במהלך השנים הובן כי הצלחת שיתוף הפעולה נשען לרוב על תיאום ציפיות מוצלח, הבנה עמוקה של מהי מכינה, התאמת המעורבות החברתית של המכינה בקיבוץ והתקשרות נכונה בין הקיבוץ למכינה.

מטרת המסמך הינה לסייע לקיבוץ אשר בוחן את האפשרות להקמת מכינה קד"צ (קדם-צבאית) להבין את המחויבות ההדדית, מה חשוב לבדוק טרם יצירת המחויבות, ומהן הדרישות שהקיבוץ יכול לדרוש מהמכינה (כלכליות וקהילתיות).

מהן מכינות קד"צ:

ישנם מספר סוגים של מכינות, לכל סוג ישנם מרכיבים ייחודיים אשר משפיעים באופן ישיר על אופי ההתקשרות, מכינות שנתיות- חילוניות ומעורבות, מכינות חצי שנתיות ומכינות קידום נוער.

מכינות קד"צ שנתיות:

מספר חניכים בשלוחה: בין 30-50 חניכים.

מכינה קד"צ היא "מסגרת חינוכית המיועדת בעיקרה למיועדים לשירות ביטחון שמטרותיה הכנת החניכים לשירות מלא בצבא הגנה לישראל וחינוך למעורבות חברתית ואזרחית" (חוק המכינות הקדם צבאיות). מכינות קדם צבאיות הוקמו במטרה להציח אזרחים אשר רואים בעצמם כחלק משמעותי מהחברה ובעלי יכולת השפעה על עיצובה, מתוך נכונות לשאת במשימות ובאתגרים הלאומיים בתחומי הביטחון, החברה, החינוך ועוד.

מכינה קדם צבאית שנתית היא תכנית של 10 חודשים לפני צבא, המורכבת משילוב ייחודי בין לימודים, עבודה קהילתית וחיי קבוצה. מטרת שנת המכינה היא לעזור בעיצוב הזהות האישית של כל אחד ואחת שמגיע למכינה ופיתוח תפיסת עולם שמבוססת על חשיפה לעולמות תוכן רבים.

בכל מכינה שלוש אבני יסוד מרכזיות:

- לימודים- מטרת הלימודים היא העשרה עצמית, במטרה להרחיב אופקים, להיות מודעים יותר לסביבה ולהקשר בו אנו חיים. הלימודים הם לימודים סדנאיים שמבוססים על דו-שיח בנושאים שונים ובהם, יהדות, ציונות, הכרת החברה הישראלית, פילוסופיה, פסיכולוגיה, כלכלה ועוד.

- התנדבות קהילתית- ברוב המכינות התנדבות בחינוך לחיזוק אוכלוסיות מוחלשות – חונכות אישית, חוגים, שיעורים, מתנ"סים ועוד. יתכן שישולבו התנדבויות שונות כגון התנדבות ברט"ג במשימות שונות, במוסדות סיעודיים, עמותות ובתחומים רבים נוספים.
- חיי קבוצה וניהול עצמאי- החיים בקבוצה הם דינאמיים ומשמעותיים. לקבוצה בפרט ולכלל המחזור השפעה על קבלת ההחלטות שנוגעות להתנהלות היומיומית, לתכני העשרה שיועברו במכינה וכו'. מאפיין בולט של תחום זה הוא נושא העבודה למען קופה קבוצתית המשמשת את החניכים לצרכים שונים.

התכנים במכינה נרכשים בצורות שונות. בין אם במסגרת שיעורים, הכנה לצבא וכושר קרבי, סדרות שטח, טיולים, הרצאות, מפגשים עם אוכלוסיות שונות ועוד.

1. מכינות שנתיות חילוניות:

המכינות מחנכות את חניכיהן למנהיגות, דמוקרטיה, תרומה לקהילה, גיבוש זהות ערכית ורעיונית, ציונות, יהדות, פילוסופיה, מעורבות חברתית ועוד. אף ששמן "חילוניות", ברוב המכינות הללו יש דגש על לימוד יסודות היהדות וערכיה, הכרת המסורת וההיסטוריה של עם ישראל, ועוד, כאשר בדרך-כלל מוצגות גם זוויות מודרניות ויותר ליברליות לפרשנות, בנוסף לאלו המסורתיות.

2. מכינות שנתיות משותפות לדתיים וחילוניים:

המכינות הקדם צבאיות המשותפות לדתיים וחילוניים קמו על-מנת לתת מענה לקרע בנושאי דת ומדינה והן משלבות לימודים בנושאים שונים (ציונות, חברה, יהדות, פילוסופיה וכו'). לצד עבודה קהילתית בתחומים מגוונים, חניכי המכינה שומרים על אורח חיים מסורתי, הכולל שמירת כשרות, שמירת שבת במרחב הציבורי ותפילות.

מכינות חצי שנתיות (מכינות "אופק"):

מכינות אופק פונות למגוון קבוצות בחברה הישראלית ומיועדות בעיקר לבני נוער מהפריפריה החברתית והגיאוגרפית. על פי ההנחיות לפחות 60% מהחניכים במכינה, צריכים לענות לקריטריונים של פריפריה חברתית לסוגיה. במסגרתן עוברים החניכים העצמה אישית, הרחבת אופקים והכנה לקראת גיוס ושירות משמעותי בצה"ל בדגש על הגברת המוטיבציה לשירות צבאי משמעותי. לכל מכינה קיימת פעילות חינוכית משלימה ייחודית.

במכינות מתקיימות פעילויות רבות ומגוונות המאפשרות עיסוק בנושאי יהדות, התנדבות, מנהיגות ומוכנות לבוגרי תיכון לקראת שירות צבאי משמעותי. המשתתפים חיים, עובדים ולומדים יחד בקבוצות קטנות ומטפחים עצמאות לצד חיי קהילה וטיפול מנהיגות, אחריות אישית ופיתוח מודעות למתרחש בחברה הישראלית. כל זאת מעבר לחוויה הקבוצתית והאישית האדירה שמהווה גם הכנה משמעותית לשירות הצבאי הייחודיות של המכינות החצי שנתיות היא בכך שדחיית הגיוס נעשית במספר חודשים בלבד (עד חודש מרץ) במקום דחייה של שנה שלמה כך שנהנים מתוכנית מלאה ועשירה עד לתחילת השירות עם בני אותו גיל בשנתון.

במכינות אופק יש מכינות עם דגש חזק יותר על קידום נוער ולעומתן, מכינות שבמרכזן העצמה ומנהיגות, ופרופיל החניכים שלהן נקבע בהתאם.

מכינות קידום נוער

מטרת מכינות קידום נוער הינו צמצום הפערים בחברה הישראלית על ידי חיזוק נוער מהפריפריה החברתית ומשכבות מוחלשות והגברת תחושת השייכות של נוער זה למדינת ישראל ולחברה הישראלית. למכינה מגיעים נערים ונערות מכפרי נוער, מפנימיות ממרכזי קידום נוער, בוגרי מרכזי גמילה ומרכזי השמה אחרים. כולם בעלי מוטיבציה גבוהה לשרת את המדינה בצה"ל ולהשתלב בחברה הישראלית. אחוז מסוים מכלל החניכים מגיעים למכינה כאשר אינם ברי גיוס בשל תיקים פליליים והמטרה בשנה זו לסיים עימם את התהליכים הפליליים ולהפוך אותם לברי גיוס.

מטרת המכינה היא מתן כלים לנוער מהפריפריה החברתית, להשתלבות בחברה ובחיים האזרחיים בתנאים שווים לנוער המגיע מרקע נורמטיבי.

התוכנית החינוכית במכינה מייצרת פלטפורמה לחיזוק הזהות היהודית, הערכית והציונית של החניכים, שיפור הדימוי העצמי שלהם, העלאת המוטיבציה של החניכים לשירות צבאי משמעותי תוך יצירת תחושת מסוגלות, חיזוק תחושת האחריות של החניכים כאזרחים במדינת ישראל, והגברת מעורבותם ותרומתם לחברה הישראלית.

הכנסת מכינה לקיבוץ אינה רק הזדמנות כלכלית לאיש חדרים ומבנים ריקים בקיבוץ, יש לבחון לעומק, פנימה והחוצה, את התאמת המכינה למארג הקיבוצי ויש לקיים שיח קיבוצי רחב במטרה לייצר שותפות כנה ואמיתית בין הקיבוץ למכינה.

נושאים לבדיקה טרם ההתקשרות:

1. על הקיבוץ לבחון האם מדובר במכינה שנתית, חצי שנתית (מה קורה בתקופה בה המכינה אינה פעילה) או מכינת קידום נוער. אופי המכינה יעיד על האוכלוסייה שעתידה לקחת חלק בפרויקט כמו גם תוכן החינוכי שיועבר בה ועל האתגרים החינוכיים שאתם תתמודד המכינה.
2. מומלץ לקיים שיח עם ראשי המכינה ולהבין כיצד הם רואים את החיבור שבין המכינה והקיבוץ. מניסיון העבר עולה כי ישנם ראשי מכינה שאינם חפצים בשיתוף פעולה ובחיבור בין המכינה לקיבוץ, מטרתם המרכזית היא למצוא אכסניה הולמת ו"ירוקה" למכינה. אנו סבורים כי מערכת יחסים מסוג זה לא תוכל להאריך ימים ותסתיים לרוב בצורה לא נעימה.
3. המכינות פועלות בד"כ ע"י עמותה או גוף משלח, מומלץ לבחון את מסמכי התאגיד, מצבו הכלכלי, פעילויות נוספות אותן הוא מפעיל והאידאולוגיה בה הוא מחזיק- האם היא תואמת לתפיסת העולם בקיבוץ. (עמדות פוליטיות, יחס לדת וכד').
4. כפי שכל מגע בין אנשים מבוסס גם על היחס האישי גם כאן, יש לשאוף להכיר את כלל נציגי המכינה, את הנהלת הגוף המשלח/ העמותה ולבחון ברמה האישית את החיבור שבין גורמי המכינה לנציגי הקיבוץ. עם זאת, מומלץ לא לבסס את הקשר על הרמה הבין-אישית או על איש קשר בודד לאורך זמן ולייצר חיבורים רחבים בין הגופים במטרה לייצר יציבות וקיימות לקשר.

5. מוכנות הקהילה למעורבות חברתית- כפי שנכתב לעיל מדובר בפרויקט קהילתי ולא השכרת המבנים בלבד, ולכן טרם ההתקשרות יש לבחון האם הקהילה בשלה לקבלה והכלת פרויקט קהילתי.
6. התחייבות חוזית- כמו בכל התקשרות יש להמיר את כלל ההתחייבות וההסכמות בעל פה להתחייבות חוזית בכתב אשר מקובלת על הצדדים.
7. מיקום מיועד של מגורים וכיתת המכינה- במידה והמבנים מצויים במרכז הקיבוץ או בקרבת מגורי חברים מהקהילה, יש לקיים שיח על כך עם כלל החברי הקיבוץ לבהיר לחברים כי מדובר בנוכחות מסיבית ויתכן שאף קולנית של צעירים באזור ולקבל את הסכמתם- זו בעיה נפוצה במכינות קד"צ בקיבוצים.

החיבור שבין קיבוץ למכינה:

בכדי שמערכת היחסים בין הקיבוץ והמכינה תהיה מיטבית ככול האפשר, יש צורך להשקיע במערכת היחסים הזו, השאיפה היא שיהיו כמה שיותר נקודות חיבור וממשק בין המכינה לקיבוץ ומדובר על השקעה הדדית של הצדדים:

1. **הקמת ועדת היגוי הבנויה מחברי קיבוץ ועובדי המכינה** - מטרת ועדת ההיגוי היא יצירת הקשר עם המכינה וקביעת המטרות המשותפות של הקיבוץ עם המכינה. כמו כן על הועדה להיפגש מעת לעת ולבחון את מערכת היחסים בין המכינה לקיבוץ והעמקת הקשר שבין המסגרות.
2. **חיבור המכינה לוועדות הקיבוץ השונות**- ועדת חינוך, ועדת תרבות ועדת קהילה וכד' במטרה לטייב את החיבור בין המסגרות יש לקיים שיח רציף בין ועדות הקיבוץ לבין נציגי המכינה, הצלחת שיתוף הפעולה יתבטא בבניית תוכנית שנתית משותפת ובטיוב עבודת הוועדות ביחד עם המכינה.
3. **ביסוס ההון האנושי על חברי הקהילה**- יש לשאוף לשלב חברי קיבוץ בסגל המרצים ובצוות המוביל (מנהל מכינה מדריכים) של המכינה, במידה והמכינה מעסיקה מבשלת או איש לוגיסטיקה רצוי שיהיו חברי קיבוץ, כך נוצרים "שגרירים" של המכינה בקיבוץ והקשר בין המסגרות מתהדק. בחלק מהקיבוצים צורפו חברים מהקיבוץ(ואף משכונות ההרחבה) לועד המנהל ולאסיפה הכללית של העמותה המפעילה את המכינה הקד"צ.
4. **הצוות המוביל של המכינה הינו חלק מהקהילה** - למגורים של צוות המכינה בקיבוץ ובתנאי שהם מלווים במעורבות פעילה של חברי הצוות בחיי הקהילה קיים ערך משמעותי, חברי הקיבוץ מכירים את הצוות המוביל ומרגישים בנוח לפנות בכל העניין לצוות המכינה.
5. **משפחות מאמצות**- מטרת המשפחות המאמצות הוא לייצר "בית רחוק מהבית" עבור חניכי המכינה, ככול שהחיבור עם המשפחות המאמצות יהיה חזק יותר הקשר בין הקיבוץ והקהילה יהיה יציב יותר. מעורבות קהילתית מסוג זה יכולה לצוק תוכן ועניין בעשייה חברתית עבור חברי הקיבוץ.
6. **משפחות מארחות**- קיבוצים שחוששים מכשלון של משפחות מארחות, ניתן לחשוב על חלופה מצומצמת יותר, בה משפחות יתנדבו לארח 2-3 מכינאים לשתיים-שלוש ארוחות במהלך השנה, ללא התחייבות עמוקה יותר מעבר להיכרות.

7. **הסיפור/ המסע של הקיבוץ** - לכל קיבוץ יש סיפור ייחודי משמעותי, הסיפור הוא חלק מסיפורה של מדינת ישראל, חלק מהתוכן המחייב של המכינה חייב לכלול את ההיסטוריה של המיקום הגאוגרפי של הקיבוץ ואת סיפורו הייחודי של הקיבוץ בבניין הארץ ובחיזוק ההתיישבות.

מה הערך המוסף עבור הקיבוץ:

1. **התנדבויות** - תוכנית המכינה בנויה מהתנדבות מידי שבוע, חניכי המכינה יוצאים למגוון התנדבויות, כחלק מהחיבור לקהילה יש לייצר התנדבויות משמעותיות ומלוות בצורה טובה בתוך הקיבוץ במטרה לחזק את החיבור ותחושת השייכות לקהילה ולחבריה.
2. מכינות פועלות ביום התנדבות שלם או בשני אחרי צהריים, על צוות ההיגוי לחשוב ביחד עם צוות המכינה היכן קיים צורך רב יותר והיכן מעורבות חניכי המכינה תהיה רבה יותר, מומלץ שצוות ההיגוי יקבע ביחד מה יהיה אופי ההתנדבות של המכינה בקהילה.
3. חשוב להדגיש כי **מכינה היא אינה שנת שירות**. מרבית הפעילות של המכינה היא פעילות לימודית פנימית וההתנדבות היא חד שבועית. בנוסף מכינות רבות יוצאות לשבועות טיולים, סדרות לימודיות או התנסות בחקלאות כך שכדאי לקחת זאת בחשבון ולעגן בל"ז תאריכים בהם החניכים נמצאים ובהם הם אינם.

4. סוגי ההתנדבות המוצעים בקהילה:

- התנדבות בגיל הרך
- התנדבות במערכת החינוך הבלתי פורמלית בקיבוץ
- ליווי שנת בר- מצווה
- ליווי פרטני של ילדים ונוער בקיבוץ
- ליווי גיל שלישי- מיומנויות מחשב, הפגת בדידות וכד'
- הדרכה בשכבת הנעורים
- פרויקטים ייחודיים בקיבוץ- מרוץ לפיד, מרוץ ספורטיבי, ימי כייף קהילתיים, מכירות יד שנייה וכד'
- סיוע בחגים הקהילתיים
- עבודה במפעל/ בנוי ובגד"ש

5. **רוח צעירה בקיבוץ**- בקיבוצים בהם מספר הצעירים נמוך חניכי המכינה יכולים להוות את שכבת הצעירים בקיבוץ, נחמד ונעים שיש צעירים שיושבים במדשאות ומהלכים ושבלים, בתיווך ושיח פתוח עם הנהלת המכינה, חניכי המכינה יכולים לקחת חלק בגיוסים ולפעילויות שונות שמותאמות לצעירי הקיבוץ.

6. **מודל וחיבור לבני הנוער בקיבוץ** - חניכי מכינה קדם צבאית שנתית, הם קבוצה איכותית של בני נוער אשר נבחרים בהליך קפדני מאוד, הם עתידים להתגייס ולשרת שירות משמעותי בצבא. בחיבור נכון של חניכי המכינה עם בני הקיבוץ יכולים להיווצר קשרים בינאישיים נפלאים, וחניכי המכינה יכולים להשפיע לטובה על בני הקיבוץ ולהוות מודל למעורבות חברתית ושירות משמעותי.

7. **פוטנציאל קליטה**- במידה ובשנת המכינה מושם דגש על החשיבות בהתיישבות בקיבוץ ובתא השטח הגאוגרפי בו הוא מצוי, במרוצת השנים חניכי המכינה שקהילת הקיבוץ זכורה להם לטוב יכולים לחזור לקיבוץ ולקבוע בו את ביתם.

מה הקיבוץ צריך:

1. **רצון של הקיבוץ**- המכינה היא אינה פרויקט אישי של חבר כזה או אחר, יש לשאוף למעורבות פעילה של כמה שיותר חברים בפעילות המכינה, אנו מציעים טרם הכנסת המכינה לחצר הקיבוץ להציג לכלל החברים את הפעילות המכינה ולקיים הצבעה (של וועד הנהלה או של האספה כולה) במטרה לייצר חיבור נכון כבר משלב מוקדם.
2. **מבני מגורים**- יש לבחון את מספר החדרים הפנויים בקיבוץ, האם הם זקוקים לשיפוץ/ שדרוג. ע"פ מספר החדרים יש לקבוע במשותף עם המכינה את מספר החניכים המקסימלי במכינה.
3. **כיתת לימוד**- התוכנית החינוכית של המכינה בנויה בחלקה על למידה, ולכן כיתת לימוד בגודל הולם היא חלק בלתי נפרד מצורך בסיסי של המכינה. יצוין כי הכיתה לא יכולה לשמש לשימושים אחרים בדרך קבע. * מרבית המכינות יצטרכו 2 כיתות לימוד באופן שוטף.
4. **חדר אוכל**- בקיבוצים בהם ישנו חדר אוכל, המכינה יכולה להגדיל את היקף השימוש בחדר האוכל, בקיבוצים בהם אין חדר אוכל, יש צורך להקצות מבנה נוסף אשר ישמש את המכינה לחדר אוכל. ישנן מכינות אשר בוחרות לקיים מטבח מבשל וכחלק מכך להעסיק מבשל/ ת (במידה וזה המצב כפי שצוין לעיל מומלץ שהמבשל/ת/היה מהקיבוץ).
5. **משפחות מאמצות**- משפחות מאמצות הן חלק בלתי נפרד מהתהליך החינוכי של המכינה ולכן יש לבחון האם יהיו מספיק משפחות אשר יהיו חפצות לארח חניכי מכינה ולהיות "הבית רחוק מהבית".

התכנות כלכלית :

1. עלות שנת לימודים של חניך במכינה נאמדת ב-50,000 ש"ח. השתתפות המדינה מכסה כ-50% מהעלות לחניך במכינה. יתרת העלות מכוסה על ידי גביית שכר לימוד מהחניך (כ-20%-30 מהעלות) ובאמצעות תרומות ותמיכות חיצוניות שהמכינות מגייסות (כ-20%-30 מהעלות).
2. קיבוץ לא צריך להפסיד כסף מנוכחותה של המכינה בחצר הקיבוץ, אך חשוב לציין כי מכינות קדם צבאיות אינן מקור מימוני משמעותי וזהו אינו פרויקט השכרת דירות, זהו פרויקט בעל ערך חברתי-ערכי בעבור הקיבוץ.
3. תשלום כסף או שווה כסף- בשלב ההתקשרות יש לבחון את התשלום של המכינה בעבור השימוש בחדרי הקיבוץ וכיתות הלימוד יחד עם זה יצוין כי ישנם קיבוצים אשר התשלום בעבור השימוש במתקני הקיבוץ הוא **בשווה כסף** כגון בשבועות עבודה המרוכזים בנוי, במפעל או בחקלאות הקיבוץ כמו כן יש להכניס לחישוב הכלכלי את ערך העשייה הקהילתית של המכינה.
4. כולבו- המכינה רוכשת רכישות מרוכזות גדולות (ארוחות בוקר, ערב, מזון לסדרות מחוץ לקיבוץ) הקיבוץ יכול לבקש מהמכינה כי כלל הרכישות יתקיימו בכולבו של הקיבוץ (גם אם הכולבו הוא אינו הספק הזול ביותר).

5. ארנונה/ מיסים מוניציפליים- המבנים הציבוריים של המכינה זכאיים בעיקרון לפטור מתשלומי ארנונה במידה ויוגדרו כמבני חינוך, ובכל מקרה על המכינה לשאת בתשלום בעבור כלל המבנים. הפנייה להנחה בארנונה מתבצעת ע"י הקיבוץ ולא המכינה.

6. תשלום על חשמל, מים וכד'- לרוב תשלומים אלו מושטים על המכינות.

7. השמשת מבנים – סיוע בשיפוץ מבני הציבור וחדרי המגורים, בקיבוצים רבים מבני המכינה הינם מבנים אשר היו נטושים מספר שנים. מקובל כי הקיבוץ יעמיד את המבנים במצב ראוי לשימוש, לעיתים אם נדרש סכום כסף גדול לצורך הפיכת המבנים לראויים לשימוש המכינה יכולה לגייס תרומות במטרה לשפץ חלק מהמבנים.

אנו באגף צעירים ומעורבות בחברה זמינים לסייע בכל שלב בתקשורת עם מכינות קד"צ, בתנועה הקיבוצית קיים ידע מצטבר רב מאוד בתחום המכינות.